

Львів, 1997. - 259 с.

4. Медвідь Л.І. Транспортна інфраструктура як важливий чинник розвитку туристичної галузі регіону / Л.І. Медвідь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://geopolitika.crimea.edu/arhiv/2014/tom10-v-2/029medv.pdf>
5. Поп С.С. Природні ресурси Закарпаття / С.С. Поп. - Ужгород: ТОВ «Спектраль», 2002. - 296 с.

In the articles considered the basic going is near the estimation of naturally-resource and transport potential of Zakarpattia, influence of relief and transport infrastructure on the vital functions of man. The necessity of taking into account of ecological factor is also considered at environmental research.

Keywords: relief, naturally-resource potential, transport potential, ecology of environment.

УДК 338.48-53:613(477)(045)

Комарницький О.В.
магістрант, спеціальність «Туризм»,
Мукачівський державний університет
Ксенофонов С.С.
доктор медичних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто роль лікувально-оздоровчого туризму як перспективної галузі економіки, дана характеристика його видам, описано особливості розвитку основних типів курортів. Розкрито ресурсну базу розвитку лікувально-оздоровчого туризму на території України, спеціалізацію курортів, його розвиток на приморських територіях.

Ключові слова: лікувально-оздоровчий туризм, курорт, санаторно-курортне лікування, спеціалізація курортів, приморські регіони.

На сьогодні розвиток лікувально-оздоровчого туризму є перспективною і соціально-необхідною галуззю економіки, яка потребує державної підтримки, однією з форм раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, вивчення історії рідного краю, залучення широких верств населення до пізнання культурної та природної спадщини. На сьогодні з огляду

на «екологічність», соціальну спрямованість, значну прибутковість рекреаційна сфера та санаторно-курортне оздоровлення мають суттєві переваги та перспективи розвитку. У світі безліч ресурсів сприяють розвитку лікувально-оздоровчого туризму, у зв'язку з цим розвивається велика кількість нових методів лікування.

Лікувально-оздоровчий туризм здійснюється з метою зміцнення здоров'я і передбачає перебування в санаторно-курортних установах. Туризм із метою лікування виокремлений і у класифікації осіб, які подорожують, рекомендованій UNWTO. Метою лікувально-оздоровчого туризму є профілактика захворювань і відпочинок. Він характеризується більшою тривалістю подорожі, відвідуванням меншої кількості міст і більшою тривалістю перебування в одному місці, тобто поряд із проведенням дозвілля передбачає відпочинок. Важливість розвитку цього виду туризму для сучасного суспільства відзначалася на Міжнародному конгресі з лікувально-оздоровчого туризму 1999 р. в Іспанії. У зв'язку з цим підкреслювалася необхідність проведення широкомасштабного дослідження ринку відпочинку і лікування, розробки і впровадження стандартів курортного обслуговування.

Лікувально-оздоровчий туризм поділяється на два види: *лікувальний туризм* (включає санаторно-курортний туризм та медичний туризм) та *оздоровчий туризм*.

Медичний (клінічний) туризм, який передбачає отримання медичних послуг, що надаються поза межами звичайного середовища пацієнта в спеціальних лікувальних закладах (лікарнях, госпіталах, клініках, медичних центрах і т.д.). Темпи зростання глобального ринку медичного туризму становлять від 15 до 30 %. Клініки, які бажають розвивати медичний туризм, також повинні подбати про наявність таких сертифікатів, як **ISO**, **TEMOS**, **JCI**. Слід працювати тільки з професійними провайдерами, що мають успішний досвід роботи у цій сфері, та мати медичних працівників у своєму штаті. Акредитаційна система **JCI**, тобто «золотий стандарт охорони здоров'я», отримання якого є свідченням найвищої якості медичного обслуговування, безпеки пацієнтів, застосування правильних методів лікування та управління в медичній установі [4].

Оздоровчий туризм - це туристські подорожі, поїздки та походи в будь-якій місцевості із сприятливими для здоров'я природно-кліматичними умовами та перебування там з метою відпочинку. Цей вид туризму пов'язаний з перебуванням на курортах практично здорових осіб, яким не обов'язковий медичний догляд, спостереження лікаря і лікування. Основними лікувальними факторами є: природні лікувальні фактори, що використовуються для

загартовування, культурно-дозвільні заходи (походи, прогулянки, купання, катання на водних або гірських лижах, екскурсії), фізична культура, спорт [1].

Курорт - територія, що володіє природними лікувальними чинниками і необхідними умовами їхнього застосування з лікувально-профілактичними цілями. Основні курортні чинники: ландшафтно-кліматичні умови; лікувальні грязі; мінеральні води [6].

Розрізняють три основних типи курортів: бальнеологічні, грязеві й кліматичні.

На бальнеологічному курорті головним лікувальним фактором слугують природні мінеральні води. Вони використовуються для питного лікування, ванн, купання в лікувальних басейнах, усіляких душів, а також для інгаляцій, полоскань і зрошень. У працях Гіппократа описуються лікувальні властивості річкової, солоної і морської води. Мінеральні води допомагаютьвилікуватися від численних недуг. Серед пацієнтів бальнеологічних курортів переважають люди з захворюваннями шлунково-кишкового тракту, серцево-судинної і нервової систем, дихальних шляхів, опорно-рухового апарату. Ефективність лікування низки захворювань на бальнеологічних курортах підтверджують результати медичних досліджень

Грязеві курорти прив'язані до родовищ лікувальних грязей (пелоїдів). Грязелікування використовується переважно при патології суглобів, нервової системи травматичного походження, а також гінекологічних та деяких інших захворювань. Завдяки сучасним методам і новітнім технологіям грязелікування дає змогу досягти високих медичних результатів, що сприяє зростанню популярності грязевих курортів серед людей, які потребують лікарської допомоги [7].

Кліматичні курорти настільки ж різноманітні, як і сам клімат. У структурі кліматичних курортів світу лісові (рівнинні) становлять 11,3%, гірські - 24,2%, клімато-кумисо-лікувальні - 4,2%. Кожному з них властива унікальна комбінація погодно-кліматичних факторів (температура, атмосферний тиск, сонячне випромінювання тощо), що використовуються з лікувально-профілактичною метою. Від поєднання цих факторів залежить профіль курорту. Якщо лісові курорти з характерним для них континентальним кліматом приймають переважно осіб, що страждають захворюваннями верхніх дихальних шляхів, астмою, розладами нервової системи, то перебування на гірських курортах рекомендується при початкових формах туберкульозу і малокров'ї.

Найбільш поширений тип кліматичних курортів - **приморські**. У структурі кліматичних курортів світу вони становлять 60,3 %. Дедалі більше туристів відкривають для себе можливості поєднувати відпочинок на морі з

ефективним лікуванням. Морський клімат сприяє подоланню багатьох хвороб. Він позитивно впливає на людей із захворюваннями крові, кісткової тканини, лімфатичних залоз.

Ще один різновид кліматичних курортів - *клімато-кумисо-лікувальні*-розташовані в степовій зоні й відомі своїм комбінованим методом лікування, що поєднує цілющі властивості сухого степового клімату і кумису - кисломолочного напою з кобилячого молока. Кумис підвищує засвоюваність білків і жирів, сприяє збільшенню маси. Таких курортів у світі всього близько 40 [7].

Нині виокремлюють також перехідні (проміжні) курорти. Це курорти, які використовують відразу кілька природних лікувальних факторів, наприклад, мінеральні води і грязі чи клімат і мінеральні води.

Проте рівності між лікуванням, оздоровленням у санаторно-курортних і лікарняно-поліклінічних умовах не може бути, оскільки окремі компоненти (наприклад, використання в лікувально-профілактичних цілях бутильованої води) не можуть замінити всього комплексу лікувально-оздоровчої дії на людину курортної місцевості. Лікувально-оздоровчими властивостями володіє вся сукупність чинників природного комплексу курортно-рекреаційної місцевості в їх взаємозв'язку і взаємодоповненні, що включає як бальнеологічні, так і ландшафтно-кліматичні ресурси.

Зберігаючи лікувальну функцію, курорти урізноманітнюють програму перебування пацієнтів культурними і спортивними заходами, пропонують широкий асортимент послуг з оздоровлення і відновлення сил, більш гнучко підходять до визначення тривалості курсів лікування й оздоровлення.

Одні дослідники вважають, що поняття «спа-лікувальний туризм» є тотожним як за змістом, так і за обсягом поняттю «лікувально-оздоровчий туризм». Одночасно фахова література вживає терміни «лікувальний туризм», «санаторно-лікувальний туризм», «оздоровчий туризм», «медичний туризм», зустрічається «спа-туризм», «велнес-туризм» та інші. Хоча ці терміни інколи замінюють один одного, в більшості випадків маються на увазі різні концепції. У світовій практиці єдності у термінології в даній галузі немає. Досягнення такої єдності визначено одним із завдань на найближче майбутнє **Global Spa Summit** (Всесвітнім СПА Саммітом), який відбувся у Балі (Індонезія) у 2011 році [6].

Україна має один із найкращих природних лікувально-оздоровчих потенціалів у Європі. Про лікувальні властивості природних ресурсів було відомо ще здавна. Проте перші документальні згадки відображено у документах, які датовані XVI-XVIII ст. Зокрема, згадуються лікувальні мінеральні сірководневі джерела Великого Любєня (XVI ст.), Немирова (XVI

ст.), Збручанські мінеральні води (XVII ст.), Слов'янські солоні озера (XVII ст.), грязі та солоні озера Півдня (XV-XVI ст.) та багато інших [2].

Початок курортного будівництва припав на 70-і рр. XIX ст. За ініціативою земств, лікарських та інших громадських організацій, приватних осіб, практично без фінансової допомоги уряду почали відкриватися санаторії уздовж узбережжя морів. З 1890 р. дані території з грязями активно використовуються з лікувальними цілями. У 1833 р. перший лікувальний заклад для відпускання "теплих ванн" відкрили на березі Куяльницького лиману. У 1843 р. перша лікарня з'явилася на Хаджибейському лимані, трохи пізніше (1853 р.) - на Сухому.

Про цілющі властивості озера Солоний лиман на Дніпропетровщині було відомо ще з давніх часів. Місцеві селяни використовували грязі озера для лікування ревматизму, подагри, радикуліту та інших захворювань. За свідченнями архівних матеріалів, наукове вивчення регіону розпочалося в 1882 р., а у 1928 р. було вирішено створити на березі озера лікувальний пункт. Це поклало початок освоєнню Солоного лиману.

Перші згадки про курорти Карпатського регіону датуються XVI ст., але тільки на початку XIX ст. розпочалося масове будівництво лікарень. Розбудова курортної інфраструктури в Карпатському регіоні, територія якого входила до Австро-Угорщини, відбувалася на основі приватного підприємництва. У 1833 р. було відкрите соляно-гірке джерело "Марія", а дещо пізніше - джерела "Нафтуся", "Софія" та інші. У кінці XIX ст. у Моршині організується клімато- і водолікування, відкривають лікарню на зразок німецьких та швейцарських курортів. Одночасно поблизу від Моршина було знайдено торфову грязь. Воду мінеральних джерел розпочали використовувати для лікувальних ванн, а торфову грязь - для грязьових ванн та аплікацій. Моршин став бальнеологічним курортом. Сюди приїздили на лікування туристи з Чехії, Польщі та інших країн [2].

Санаторно-курортне лікування зазнало значного розвитку у післявоєнний період. Санаторії та пансіонати відпочинку відійшли у підпорядкування профспілок. На багатьох курортах було влаштовано загальнокурортні лікувально-діагностичні та спеціалізовані відділення, кімнати та лабораторії, здійснено спеціалізацію санаторіїв, удосконалено систему медичного відбору хворих на санаторно-курортне лікування. У той час була створена найпотужніша мережа дитячих спеціалізованих санаторіїв.

Із здобуттям Україною незалежності став формуватися вітчизняний рекреаційний комплекс. У 1995 р. було прийнято Закон України "Про туризм" (останні зміни до цього закону були внесені у 2004 р.), у 2000 р. - Закон України "Про курорти". Лікувально-оздоровчий туризм виділяється в Законі

України «Про туризм», але визначення цього виду туризму в законі не наведено. Поняття «спа-курорт» в українській практиці означає місце або територію, тоді як за європейськими стандартами «спа-курорт» є закладом, а місце або територія визначається як «спа-місто», «спа-територія», «місто-курорт». Натомість в Україні існує офіційна статистична класифікація санаторно-курортних і оздоровчих закладів, яка включає санаторії, пансіонати з лікуванням, санаторії-профілакторії, будинки і пансіонати відпочинку, бази та інші заклади відпочинку, а також заклади 1-2 денного перебування.

Виділяють таку спеціалізацію курортів України:

- *лікування органів травлення* (курорти з питними мінеральними водами) - Миргород, Моршин, Трускавець, Закарпаття, Березівські мінеральні води, Рай-Єленівка, Одеса (Куяльник), Сатанів тощо;
- *серцево-судинні хвороби, функціональні розлади нервової системи* - Конча-Заспа, Пуца Водиця, Ворзель, Одеса тощо;
- *лікування органів дихання* - Алушта та Ялта, є умови для лікування в Очакові, Слов'янську тощо;
- *хвороби кістково-м'язової системи і суглобів, периферичної нервової системи, статевих органів* - грязьові курорти: Саки, Євпаторія, Гола Пристань, Куяльник, Феодосія, а також курорти з радоною (Хмільник) і сірководневою мінеральною водою (Немирів) тощо;
- *хвороби нирок і сечевивідних шляхів* - Трускавець, Березівські мінеральні води, Сатанів та інші;
- *запальні захворювання нирок* - Ялта (влітку), Трускавець та інші;
- *захворювання шкіри* - курорти на сірководневих мінеральних водах у Львівській області (Немирів) і Закарпатті;
- *захворювання на цукровий діабет* - Трускавець, Миргород, Березівські мінеральні води [2].

Існують також спеціалізовані відділення та санаторії:

- *реабілітація після інфаркту міокарда* - "Карпати" (Закарпаття), "Хмільник" (Вінницька обл.) тощо;
- *реабілітація після інсульту* - "Хмільник" (Вінницька обл.), "Гай" (Харківська область);
- *реабілітація після оперативного втручання на органах травлення* - Миргород, Харківська область;
- *хронічний гломерулонефрит* - "Запоріжжя" (Ялта) - імітація середньоазіатського клімату пустелі.

Як свідчать дані Держстату, курортні та рекреаційні території України складають близько 9,1 млн. га (15 % території), на державному обліку

перебуває понад 130 тис. історико-культурних пам'яток, функціонує 61 історико-культурний заповідник, з них 13 мають статус національних.

Політична нестабільність в країні, фінансово-економічна криза, що призвели до зростання вартості послуг при низькій якості обслуговування, обумовили скорочення попиту та зменшення завантаженості санаторно-курортних закладів, яка на сьогодні становить близько 40%.

Туристичний сектор приморських регіонів України у 2014 році зіткнувся з низкою проблем внаслідок негативної дії як зовнішньополітичних, так і внутрішньополітичних чинників, зокрема: - тимчасової окупації Росією території АР Крим, а також проведення АТО на території Донецької та Луганської областей і пов'язаного з цим посилення заходів забезпечення безпеки для мешканців України.

Природно-рекреаційний потенціал приморських регіонів України представлений морськими і лиманними пляжами, лікувальними властивостями клімату теплих морських узбереж, унікальними покладами лікувальних грязей, лиманної ропи, мінеральних вод, заповідними ландшафтами та урочищами. **Одеська область** має 180 км піщаних пляжів. Світову популярність отримав Куяльницький лиман (Одеська область), що позиціонується як унікальна природна лабораторія з цілющою ропою і муловими грязями. Куяльник є одним з найстаріших грязьових курортів в країні, часто його називають «Мертвим морем України». Серед найбільш перспективних територій, які здатні частково компенсувати втрату кримських туристичних об'єктів, слід відзначити прибережну зону півдня Одеської області – Білгород-Дністровський, Кілійський, Татарбунарський райони та смт Сергіївка. Території традиційного та найбільш активного прийому відпочиваючих у Одеській області – Комінтернівський та Овідіопольський райони.

Значний туристично-рекреаційний потенціал **Херсонської області** представлений морськими пляжами, довжина яких перевищує 200 км; родовищами лікувальних грязей та ропи; унікальними соляними озерами; лікувально-термальними водами на Арабатській Стрілці; родовищами мінеральних вод. Поряд з цим: наявністю об'єктів і територій природно-заповідного фонду; двох біосферних заповідників; історико-культурних об'єктів і т.д.

Приморські регіони мають розвинену мережу культурних закладів (музеїв, театрів тощо), значну кількість пам'яток історії та архітектури, що створює сприятливі умови для розвитку круїзного туризму, та розвинену мережу лікувальних закладів, що створює передумови для розвитку «медичного» туризму. У приморських регіонах розташована низка спеціалізованих лікувально-профілактичних закладів: Інститут очних хвороб і

тканинної терапії імені В.П.Філатова, Одеський НДІ стоматології МОЗ України, Одеський медичний університет, Український НДІ медреабілітації та курортології (м. Одеса). Відбувається впровадження нових туристичних маршрутів та нових видів туризму (сільського, винного, подієвого).

Популярністю у туристів користуються екскурсії у Центр культури вина «Шабо» (Білгород-Дністровський район Одеської області. Реалізуються проекти міжрегіонального та міжнародного співробітництва в рамках програм міжнародної фінансової допомоги. З 2015 р. в Одеській області здійснювалася реалізація трьох значних проектів, які фінансуються Європейським Союзом: проект «Міжнародний студентський центр туризму і рекреації: шлях до здоров'я нації», проект «Мережа Чорного моря для сталого туризму - стратегія розвитку загального маркетингу в Чорноморському регіоні», проект «Розвиток сталого туризму в регіоні «Нижній Дунай» і т.д. [5].

Останнім часом ринок лікувально-оздоровчого туризму зазнає змін. Традиційні санаторні курорти перестають бути місцем лікування і відпочинку осіб похилого віку і перетворюються на поліфункціональні оздоровчі центри, розраховані на широке коло споживачів. Така трансформація курортних центрів зумовлена двома причинами. Перша криється в зміні характеру попиту на лікувально-оздоровчі послуги. Друга причина переорієнтації полягає в тому, що курорти поступово втрачають традиційну підтримку, у тому числі фінансову, муніципалітетів і держави. Щоб вийти на нові сегменти споживчого ринку і залучити додаткових клієнтів, оздоровниці змушені диверсифікувати свій продукт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабкін А.В. Спеціальні види туризму. навч. посібник / А.В. Бабкін. - Фенікс, 2008. – 252 с.
2. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик - К.: Київ, ун-т, 2001. - 395 с.
3. Ветитнев А.М. Лечебно-оздоровительный туризм: вопросы терминологии и типологии / А.М. Ветитнев, А.В. Дзюбина, А.А. Торгашева // Вестник СГУТиКД. - 2012. - № 2 (20). - С. 50-56.
4. Малімон В.В. Перспективи розвитку регіональних ринків медичного туризму в Україні / В.В. Малімон // Стратегія розвитку міст: молодь та майбутнє: Міжнародна наук.-практ. конф. (11-12 квітня 2012 р.). – Харків. - 2012. - 81-89.

5. Санаторно-курортные учреждения Украины [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.turvostok.ru/kmscatalog+stat+catid-6+nums-81.html>
6. Федякин А.А. Теоретико-методические основы оздоровительного туризма / А.А. Федякин. – Майкоп, 2001. – 279 с.
7. Шматків А.С. Основи курортології: навч. посібник / А.С. Шматків, Л.В. Макарецва. - Саратов, 2002. – 168 с.

In the article the role of curativelyhealth tourism is consideredas perspective in dustry of economy, this description to hiskinds, the features of development of basic t ypes of resortsare described. The resource base of development of curatively- healthtourism is exposed on territories of Ukraine, specialization of resorts, his devel opment on seashore territories.

Keywords: curatively-health tourism, resort, sanatorium- resorttreatment, specialization of resorts, seashore regions.

УДК 338.48-52-048.53(4)(045)

Матвійчик Л.Ю.

**доктор економічних наук, професор,
Луцький національний технічний університет**

Лепкий М.І.

**кандидат географічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет**

ГЕОГРАФІЯ ПОШИРЕННЯ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ ЄВРОПИ

У статті розглянуто основні підходи до становлення та розвитку спортивного туризму в Європі, оцінено різні його види та центри популяризації. Розкрито сутність нових активних видів спортивного туризму.

Ключові слова: спортивний туризм, види спортивного туризму, центри розвитку спортивного туризму.

З кожним роком спортивний туризм у Європі займає все вищу і вищу сходинку серед видів активного відпочинку. Спортивний туризм є універсальним видом активного відпочинку який приваблює широкі верстви населення захоплюючи людей своєю різноманітністю екстраординарністю та масою вражень які отримують усі хто займається даним видом туризму. Нині

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>